



Co-funded by  
the European Union

# INCLUDED

„Įtraukiojo užimtumo skatinimas diegiant atviras inovacijas GLAM sektoriuje“



## 4.5 – INCLUDED Tarptautinė politikos rekomendacijų ataskaita

Parengė VINCO

Finansuoja Europos Sąjunga. Tačiau išreikštos nuomonės ir nuomonės yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar OeAD-GmbH nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei pagalbą suteikusi institucija negali būti už juos atsakinga.



## Turinys

<b>1. Apie projektą ir šį dokumentą .....</b>	<b>3</b>
<b>2. 4 darbo paketas – „Gyvųjų laboratorijų“ kūrimas .....</b>	<b>4</b>
2.1 „Gyvosios laboratorijos“ .....	4
<b>3. Pagrindinės partnerių surinktos išvados .....</b>	<b>6</b>
3.1 Austrija.....	6
3.2 Kipras .....	8
3.3 Graikija.....	9
3.4 Italija .....	11
3.5 Lietuva .....	12
<b>4. Rekomendacijos .....</b>	<b>14</b>
4.1 Pagrindinės sąlygos .....	15
4.2 Švietimas.....	16
4.3 Organizacija .....	17
4.4 Bendradarbiavimas.....	18
4.5 Visuomenė.....	19
<b>Šaltiniai.....</b>	<b>20</b>



Co-funded by  
the European Union

## 1. Apie projektą ir šį dokumentą

„INCLUDED – Įtraukiojo užimtumo skatinimas diegiant atviras inovacijas GLAM sektoriuje“ yra Erasmus+ projektas, kuriuo skatinama socialinė įtrauktis ir siekiama suteikti daugiau galimybių žmonėms su negalia, ypač turintiems autizmo spektro sutrikimų (ASS), pasitelkiant aktyvų atvirųjų inovacijų požiūrį į įtraukijį užimtumą galerijų, bibliotekų, archyvų ir muziejų (GLAM) sektoriuje.

Projektas INCLUDED skirtas žmonių su negalia įdarbinimui GLAM sektoriuje, nes šios kultūros institucijos yra laikomos socialinių pokyčių skatintojomis, todėl jos turėtų rodyti įtraukios visuomenės pavyzdį, formuoti sektoriaus ateitį, taip pat vadovauti visuomenės pokyčiams ir puoselėti socialinę įtrauktį. Žmonės su negalia yra vieni iš tų, kurie pirmiausia pašalinami iš darbo rinkos, o projektas INCLUDED siekia sužlugdyti šią tendenciją, pirmiausia pakeisdamas paradigmą GLAM sektoriuje.

INCLUDED tarptautinį konsorciumą sudaro: Vinco (Austrija), SYNTHESIS CENTRE FOR RESEARCH AND EDUCATION LIMITED (Kipras), Brainplus GmbH (Austrija), ACADEMY OF ENTREPRENEURSHIP ASTIKI ETAIREIA (Graikija), EURELATIONS GEIE (Italija), Asociacija MINTIES BITĖS (Lietuva).

Šio dokumento tikslas - glaustai ir suprantamai apibendrinti ir išdėstyti pagrindines projekto partnerių šalyse Austrijoje, Kipre, Graikijoje, Italijoje ir Lietuvoje įgyvendintų „Gyvųjų laboratorijų“ išvadas, kad būtų galima parengti rekomendacijas atitinkamoms suinteresuotosioms šalims, susijusias su įtraukiojo užimtumu GLAM sektoriuje.

Visi piliečiai Europoje privalo remti įtraukijį užimtumą. **Į darbo rinką įtrauktų žmonių, susiduriančių su mokymosi ar raidos sutrikimais ar turinčių įvairių negalių, skaičius privalo augti** – GLAM sektorius yra puiki erdvė keisti esamą situaciją daugelyje Europos šalių.

Apsilankykite projekto INCLUDED svetainėje:

<https://included-project.eu>

## 2. 4 darbo paketas – „Gyvųjų laboratorijų“ kūrimas

4 darbo pakete daugiausia dėmesio skirta perspektyvių centrų, skatinančių įtraukijį užimtumą GLAM sektoriuje, kūrimui, remiantis „gyvųjų laboratorijų“, kaip atvirų inovacijų varomosios jėgos vietos ir regioniniu lygmeniu, metodika.

Pirmasis šio darbo paketo intelektinis produktas - INCLUDED „Gyvųjų laboratorijų“ vadovas, kuriuo buvo siekiama apibrėžti pagrindinius „gyvųjų laboratorijų“ metodo principus, kaip kurti „gyvąsias laboratorijas“ ir praktiškai jas naudoti sprendžiant su socialine įtrauktimi susijusius klausimus. Be to, buvo pasiūlyta gerosios praktikos pavyzdžių ir didaktinių nuostatų. „Gyvosios laboratorijos“ vadovą galima atsisiųsti iš projekto interneto svetainės <https://included-project.eu>.

Vykdamas 4 darbo paketo veiklas **kiekvienas partneris įsteigė tarpdisciplinines „gyvąsias laboratorijas“, kuriose sprendžiamos su įtraukioju įdarbinimu GLAM sektoriuje susijusios problemos**, organizuojant fizines ir nuotoline konferencijas, kurių tikslas - nustatyti galimus būdus, kaip remti įtraukijį užimtumą GLAM sektoriuje vietos ir (arba) regioniniu lygmeniu.

### 2.1 „Gyvosios laboratorijos“

**„Gyvoji laboratorija“ - tai atviras novatoriškas požiūris į mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą, kai reali aplinka ir naudotojai įtraukiami į naujų technologijų, produktų ar paslaugų bendrą kūrimą, bandymą ir patvirtinimą, siekiant sukurti tvarų poveikį. „Gyvosios laboratorijos“ atsirado kaip priemonė, padedanti sumažinti esamą atotrūkį tarp novatoriškų sprendimų ir realių galutinių naudotojų poreikių.**

Todėl „Gyvosios laboratorijos“ atsisakė tradicinės laboratorijos aplinkos ir atsivėrė realioje aplinkoje, kad kartu su galutiniais vartotojais kurtų vertingas inovacijas, kurios atitiktų jų poreikius. (healthcarelivinglab.cat, 2022 m.)

Septintajame dešimtmetyje Skandinavijoje pirmą kartą buvo įgyvendintas kooperatyvusis projektavimas įtraukiant naudotojus. XX a. aštuntajame dešimtmetyje šis metodas pradėtas taikyti visoje Europoje, o IT priemonės pradėtos naudoti socialiniams eksperimentams realioje aplinkoje. Galiausiai miestuose pradėtos įgyvendinti skaitmeninės iniciatyvos, kuriomis siekiama sujungti piliečius, įmones ir politikos formuotojus. Ši koncepcija paskatino sukurti „gyvųjų laboratorijų“ koncepciją, kurią 1999 m. pirmą kartą paskelbė „MIT PlaceLab“ fondas. Tai buvo atspirties taškas skatinant atvirąsias inovacijas naujajame tūkstantmetyje. Nuo tada „Gyvosios laboratorijos“ laikomos į vartotoją orientuotomis atviromis inovacijų ekosistemomis, kurių tikslas - glaudžiai sujungti galutinius vartotojus ir inovacijas, kad būtų sukurti vertingi sprendimai. (healthcarelivinglab.cat, 2022 m.)



„Gyvosios laboratorijos“ iš esmės yra platforma, kurioje tyrėjai, įmonės, viešosios įstaigos, naudotojai ir daugelis kitų bendradarbiauja kurdami prototipus ir vertindami sprendimus realiomis sąlygomis. „Gyvosios laboratorijos“ veikia kaip **įvairių suinteresuotųjų šalių tarpininkai** ir gali būti steigiamos siekiant remti inovacijas įvairiose srityse, pavyzdžiui, sveikatos ir gerovės, kultūros, socialinių inovacijų, socialinės įtraukties, švietimo ir daugelyje kitų. („Europos gyvųjų laboratorijų tinklas“. enoll.org. 4.3.2024)

Todėl „Gyvosios laboratorijos“ yra metodinė, technologinė ir erdvinė sistema, kurioje sukuriama tam tikra reali aplinka, daug dėmesio skiriant į vartotoją orientuotiems tyrimams ir dizainui. „Gyvosios laboratorijos“ turėtų padėti rasti pragmatiškus sprendimus, pakeitimus ir kompromisus, kurie turėtų įtakos realiam gyvenimui. (Pentzold/Rothe/Bischof, 2023)

INCLUDED projekte kuriant „Gyvasias laboratorijas“ daugiausia dėmesio skirta **integraciniam užimtumui GLAM sektoriuje remti** vietos ir (arba) regioniniu lygmeniu. Šios tarpdisciplininės ekspertų grupės veikė kaip į ateitį orientuoti centrai ir rengė bendras strategijas ir priemones, skatinančias įtraukį užimtumą. **Bendra vertė visiems dalyvaujantiems dalyviams** yra raktas į sėkmę.

INCLUDED projekte daugiausia dalyvavo institucijos, teikiančios pagalbą įvairių mokymosi ar raidos sutrikimų turintiems žmonėms, ir viešosios politikos formuotojai (pvz., savivaldybės). Dėl duomenų privatumo ir siekiant išvengti stigmatizacijos, buvo susisiekti su neįgaliaisiais, tačiau jie neprivalėjo dalyvauti tikslinėse grupėse. Galiausiai visų narių **aktyvų dalyvavimą** skatino grupių vadovai (projekto partnerių darbuotojai ir kiti ekspertai), kad būtų gauti rezultatai, turintys didelį poveikį įtraukiamam užimtumui GLAM sektoriuje vietos ir (arba) regioniniu lygmeniu.



### 3. Pagrindinės partnerių surinktos išvados

Šiame skyriuje bus pateiktos pagrindinės „Gyvųjų laboratorijų“, vykusių projekto partnerių šalyse, išvados. Kadangi „Gyvosios laboratorijos“ yra atviros ir inovatyvios, akivaizdu, kad rezultatai skirtingose šalyse pateikiami skirtingai, nes kiekvienas partneris, įgyvendindamas „Gyvosios laboratorijos“ veiklą, pasirinko skirtingą didaktinę aplinką.

Galutinis visų rezultatų grupavimas, apibendrinimas ir aiškinimas išdėstytas 4 skyriuje.

Visi kiti dokumentai, susiję su „gyvųjų laboratorijų“ įgyvendinimu, įkelti į „Erasmus+“ rezultatų platformą:

<https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects>

#### 3.1 Austrija

Austrijoje „gyvosias laboratorijas“ organizavo du projekto partneriai - VINCO ir Brainplus GmbH, kurie glaudžiai bendradarbiavo su vietos ir regiono suinteresuotosiomis šalimis, kad pasiektų pagrįstų ir veiksmingų rezultatų, susijusių su projekto tikslais ir uždaviniais.

##### **Neįgaliųjų įtraukimas ir pagarba jiems GLAM sektoriuje:**

- GLAM sektorius yra labai įtraukus.
- GLAM sektorius siūlo daug darbo galimybių neįgaliesiems įvairiose srityse.
- Daugelis GLAM sektoriaus organizacijų priklauso viešajam sektoriui, todėl šiame sektoriuje vyrauja tam tikra apsauga neįgaliesiems ir stabilumas.
- GLAM sektorius apskritai yra ekonomiškai labai stabilus sektorius, nesitikint didelių darbuotojų skaičiaus pokyčių.



**Pasiūlymai dėl Štirijos regiono politikos pokyčių, kuriuos galima įgyvendinti visoje Austrijoje:**

- GLAM įstaigos dažniausiai priklauso valdžios institucijoms, todėl esama galimybė mokėti papildomus mokesčius ir (arba) rinkliavas užuot įdarbinus neįgaliuosius neturi būti taikoma viešajam sektoriui, o tik privačioms įstaigoms.
- Mokykloms reikia daugiau galimybių mokyti ir padėti neįgaliesiems pereinant iš mokyklos į darbo rinką.
- Reikia permąstyti mokyklų asistentų sistemą. Mokyklų padėjėjams mokamas mažas atlyginimas ir jie yra prastai apmokyti. Šis mokymas gali būti būdas įtraukti mokyklų asistentus į įtraukiojo užimtumo procesą.
- Be to, reikia tobulinti esamą paramos mokymui ir darbo vietoms sistemą, nes ji yra pernelyg neveiksminga ir jai vadovauja subjektai, veikiantys kaip įmonės. Atrodo, kad kai kurie iš šių neįgaliųjų rėmimo dalyvių nenori integruoti savo klientų į darbo rinką, nes jie prarastų „įmonės pajamas“, t. y. pinigus, kuriuos gauna už kiekvieną jų remiamą neįgalųjį.
- Politinė situacija Štirijoje ir Austrijoje keisis, todėl Štirijoje turi būti stiprus balsas už paramą neįgaliesiems!
- Būtina didinti informuotumą šiuo klausimu ir užtikrinti visų suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimą.

## 3.2 Kipras

Kipre „Gyvosios laboratorijos“ veiklą įgyvendino SYNTHESIS - Center for Research and Education Ltd. SYNTHESIS pasitelkė savo didžiulį ekspertų ir kitų suinteresuotųjų šalių tinklą švietimo, viešojo administravimo ir paramos neįgaliesiems srityse. Todėl nacionalinius rezultatus galima apibūdinti taip:

### **Įtrauktis ir pagarba žmonėms su negalia GLAM sektoriuje:**

- Darbo galimybių pertvarkymas: darbai turėtų būti pritaikyti prie žmonių įgūdžių.
- Politikos, skatinančios socialinių kooperatyvų (KoinSep) kūrimą įtraukčiai užtikrinti.
- Verslai ir įmonės per socialinės atsakomybės prizmę.
- Paslaugos, padedančios žmonėms su negalia parengti savo CV ir pasiruošti darbo pokalbiams.
- Aiškūs ir prieinami dokumentai, tokie kaip įmonės taisyklės ir susitarimai.
- Mokymai būsimiems darbuotojams.
- Įtraukaus požiūrio kūrimui būtinas struktūruotas ir sistemingas darbdavių bei verslo pasaulio švietimas.
- Žmonės su negalia patys atstovauja savo interesus.
- Bendradarbiavimas skatina sinergijų kūrimą tarp socialinių kooperatyvų.
- Darbo vietų kūrimas socialiai pažeidžiamoms grupėms ir pagalba joms įveikiant iššūkius darbo vietoje.
- Mokymų centrų steigimas kiekviename regione ar mieste: paskatos agentūroms, kad jos prisiimtų atsakomybę už žmonių su negalia įdarbinimo palaikymą.
- Viešoji politika palaiko užimtumo strategijų pokyčius: mažinamas atotrūkis tarp mokyklos, aukštojo mokslo ir darbo rinkos.

### **Politikos formavimas - žingsnis į priekį**

- Daugiau paskatų ir profesinio mokymo, ypač atsižvelgiant į neurodiversiją turinčius asmenis ir jų poreikius.
- Prižiūrėti ir atidžiai stebėti įmones, kurios įdarbina neįgaliuosius.

- Sukurti profesinius profilius GLAM sektoriuje, kurie būtų orientuoti į ASS turinčių asmenų stipriąsias puses, pavyzdžiui, pagal Nacionalinės kvalifikacijų ir profesinio orientavimo sertifikavimo organizacijos kriterijus.
- Paramos organizacijų dalyvavimas vyriausybinuose sprendimų priėmimo centruose, kurie nustatytų institucinę struktūrą.

### 3.3 Graikija

Projekto INCLUDED partneriai iš Graikijos - AKEP sėkmingai suorganizavo „Gyvąją laboratoriją“ prie kurios prisijungė dalyviai, aktyviai dirbantys organizacijose, susijusiose su pagalbos teikimu ASS turintiems žmonėms, taigi tiesiogiai susijusiais su projekto tikslinėmis grupėmis.

**GLAM institucijų pokyčiai, susiję su įtraukiomis įdarbinimo strategijomis, siekiant skatinti įtraukties kultūrą ir pagarbą neįgaliesiems:**

- Sukurti kampaniją, skirtą informuoti visuomenę apie neįgaliųjų įdarbinimo naudą ir didinti jos sąmoningumą.
- Įmonių vadovai ir žmogiškųjų išteklių vadovai turi būti mokomi įtraukiojo įdarbinimo strategijų.
- Aiškūs skelbimai apie laisvas darbo vietas: skelbiant apie laisvas darbo vietas turi būti aiškiai nurodyta įtraukties politika ir prieinamumas.
- Laisvų darbo vietų pertvarkymas: darbo vietos turi būti lanksčios ir pritaikomos prie žmonių gebėjimų.
- Socialinių kooperatinių įmonių (KoinSep) veiklos rėmimo politika, skirta įtraukčiai.
- Norint sukurti įtraukią kultūrą, būtina organizuotai ir sistemingai mokyti darbdavius ir įmones bei didinti jų informuotumą.
- Neįgaliųjų savarankiškumas.
- Socialinių kooperatinių įmonių ir įmonių sąveikos palaikymas ir kūrimas pagal įmonių socialinės atsakomybės (ĮSA) sistemą.
- Paslaugos, padedančios neįgaliesiems parengti gyvenimo aprašymą ir pasirengti darbo pokalbiams.
- Lengvai įskaitomi prieinami dokumentai, pavyzdžiui tokie kaip, įmonės nuostatai ir sutartys.
- Šviečiamieji seminarai potencialiems darbuotojams.



- Kurti darbo vietas, pritaikytas konkrečioms socialiai pažeidžiamoms grupėms, ir padėti joms spręsti galimas problemas, kurios gali kilti darbo aplinkoje.
- Mokymo centrai kiekviename regione ar mieste: skatinti agentūras, kad jos prisiimtų atsakomybę remti neįgalųjų įdarbinimą.
- Užimtumo strategijų pokyčiai, remiami viešosiomis priemonėmis. Atotrūkio tarp mokyklos ir (arba) pavidurinio ugdymo ir darbo rinkos mažinimas.
- Keisti taikomas priemones ir praktiką (darbo skelbimas, pokalbiai, psichometriniai testai ir t. t.).
- „Asmeninio neįgalųjų asistento“ vaidmuo iš tiesų gali padėti įtraukiojo užimtumo srityje.
- ASS turinčių asmenų gebėjimų vertinimas, tikslų nustatymas ir paskatų teikimas, kad būtų galima sukurti sistemas ir modelius, pagrįstus jų gebėjimais.
- Tėvų, visuomenės, darbuotojų ir įdarbinimo agentūrų mokymas. Socialinės kooperatinės įmonės gali atlikti svarbų vaidmenį ir turėti svarbių galimybių, jei joms padės lanksčios užimtumo programos.
- Paskatos įstaigoms ir įmonėms už įtraukijį užimtumą, kai joms padeda darbo įgūdžių mokymo specialistai.

**GLAM institucijų, dirbančių su neįgaliaisiais, organizavimas, siekiant juos paremti ir sukurti įtraukesnius įdarbinimo procesus. Užimtumo tarnybų vaidmuo šiuose procesuose:**

- Ryšių tarp organizacijų ir darbo rinkos palaikymas, siekiant pasiūlyti stažuočių galimybes.
- Dalyvavimas kuriant remiamojo įdarbinimo institucinę sistemą.
- Stažuočių (praktinių mokymų) specialiojo ugdymo mokyklose organizavimas, kad autizmo ir elgesio sutrikimų turintys asmenys tam tikrą laiką galėtų įsidiarbinti socialinėse kooperatinėse įmonėse ir bendrovėse.
- Psichikos sveikatos darbuotojų mokymas socialinėse kooperatinėse įmonėse, kad būtų galima įdarbinti ir remti ASS turinčius darbuotojus.
- Organizacijos gali suteikti GLAM institucijoms technologinių žinių, kaip padaryti jų parodas ir kolekcijas prieinamas platesnei auditorijai.
- Organizacijos gali siūlyti edukacines programas ir seminarus GLAM institucijose, skirtus įtraukios kultūros ir įvairovės puoselėjimui.
- Tarpusavio ryšių platformos (pasiūlos ir paklausos) sukūrimas, vadovaujantis darbo platformos filosofija, skirta ASS turintiems asmenims.



**Pagrindiniai politikos pokyčiai vietos ar nacionaliniu lygmeniu, kuriais skatinamas įtraukusis užimtumas GLAM sektoriuje. Neįgaliųjų organizacinė parama bendradarbiaujant su GLAM institucijomis šiuose pokyčių procesuose:**

- Paramos organizacijų dalyvavimas vyriausybinuose sprendimų priėmimo centruose, kurie formuoja institucinę sistemą.
- Specialiųjų profesinio mokymo mokyklų diplomų atnaujinimas ir lygiateisė integracija į naują nacionalinę profesinio mokymo sistemą.
- Vieningos profesinio orientavimo tarnybos neįgaliesiems sukūrimas.
- Atleidimas nuo visų rūšių įprastų ar nepaprastųjų mokesčių, taikomų komercinėms įmonėms (pvz., avansinis mokestis, solidarumo įmoka).
- Stebėti ir griežtai prižiūrėti įmones, kuriose įdarbinami neįgalieji.
- GLAM sektoriaus profesinių profilių, orientuotų į ASS turinčių asmenų įgūdžius, kūrimas (pvz., kaip Nacionalinės kvalifikacijų sertifikavimo ir profesinio orientavimo organizacijos standartai).

### 3.4 Italija

#### Advokacija:

- Siekti, kad Molizės regiono valdžia įgyvendintų įtraukiojo užimtumo politiką GLAM sektoriuje.
- Didinti Molizės politikų ir visuomenės informuotumą apie kliūtis, su kuriomis susiduria žmonės su negalia siekdami įsidarbinti GLAM sektoriuje.
- Bendradarbiauti su vietinėmis negalią turinčių asmenų teisių organizacijomis ir advokacijos grupėmis Molizėje, stiprinant jų balsą ir įtaką vietos politikos sprendimams.

#### Gebėjimų stiprinimas:

- Organizuoti mokymus ir teikti paramą Molizės GLAM įstaigoms dėl įtraukiojo įdarbinimo praktikos, tinkamo pritaikymo ir prieinamumo standartų.
- Siūlyti darbo instruktavimo ir mentorystės programas, kurios padėtų neįgaliesiems įgyti įgūdžių ir patirties, reikalingos sėkmingam įsidarbinimui GLAM sektoriuje Molizėje.



- Rengti ir platinti prieinamus išteklius ir geriausių patirtį, susijusią su įtraukiuoju užimtumu GLAM kontekste, ypač aktualius Molizės regionui.

#### **Bendradarbiavimas:**

- Sudaryti palankesnes sąlygas Molizės regiono GLAM institucijų ir neįgaliuosius remiančių organizacijų partnerystei.
- Organizuoti vietos tinklų kūrimo renginius ir seminarus Molizėje, kad neįgalieji galėtų susisiekti su potencialiais vietos GLAM sektoriaus darbdaviais.
- Savo tinklais ir ryšių kanalais skatinti įtraukiojo užimtumo galimybes Molizės GLAM sektoriuje.

### **3.5 Lietuva**

Lietuvoje „Gyvosios laboratorijos“ veiklą asociacija MINTIES BITĖS įgyvendino nuotoliniu būdu, kad į sprendimų priėmimo procesą galėtų įsitraukti kuo daugiau ekspertų ir suinteresuotųjų šalių visos šalies mastu. Buvo įtraukti net neįgalūs asmenys, kad problemas būtų galima spręsti ir iš „vidinės perspektyvos“. Šis faktas pabrėžia Lietuvos rezultatų kokybę.

Dalyviai pabrėžė, kad stereotipai ir baimės yra pagrindinės kliūtys, trukdančios integraciniam įdarbinimui GLAM sektoriuje. Šie klaidingi įsitikinimai daro įtaką ir darbdaviams, ir kolegoms, nes trukdo pripažinti asmenų gebėjimus. Taip pat buvo pažymėtos psichologinės ir socialinės problemos, pavyzdžiui, pasitikėjimo stoka. Sėkmės istorijos parodė, kad palaikantys darbdaviai gali sukurti saugumo jausmą ir skatinti produktyvią darbo aplinką neįgaliesiems.

#### **Pagrindinės priemonės, skatinančios įtraukijį užimtumą:**

- Stereotipų mažinimas vykdant švietimo ir informavimo kampanijas, skirtas plačiajai visuomenei, darbdaviams ir kolegoms.
- Stiprinti institucijų bendradarbiavimą, įskaitant geresnį užimtumo agentūrų, neįgaliųjų organizacijų ir socialinių inovacijų centrų veiklos koordinavimą.
- Finansinės paramos, pavyzdžiui, subsidijų neįgaliųjų įdarbinimui ir išlaikymui, išplėtimas ir susijusios mokesčių naštos mažinimas.



Co-funded by  
the European Union

- Plėsti socialinių dirbtuvių programas, kad būtų stiprinamas pasitikėjimas savimi ir sudaromos sąlygos pereiti į nuolatinį užimtumą.
- Skatinti išbandymą darbo vietose, kad būtų įveiktos stigmos ir sudarytos sąlygos darbdaviams ir darbuotojams abipusiai prisitaikyti.

### **Numatomas poveikis**

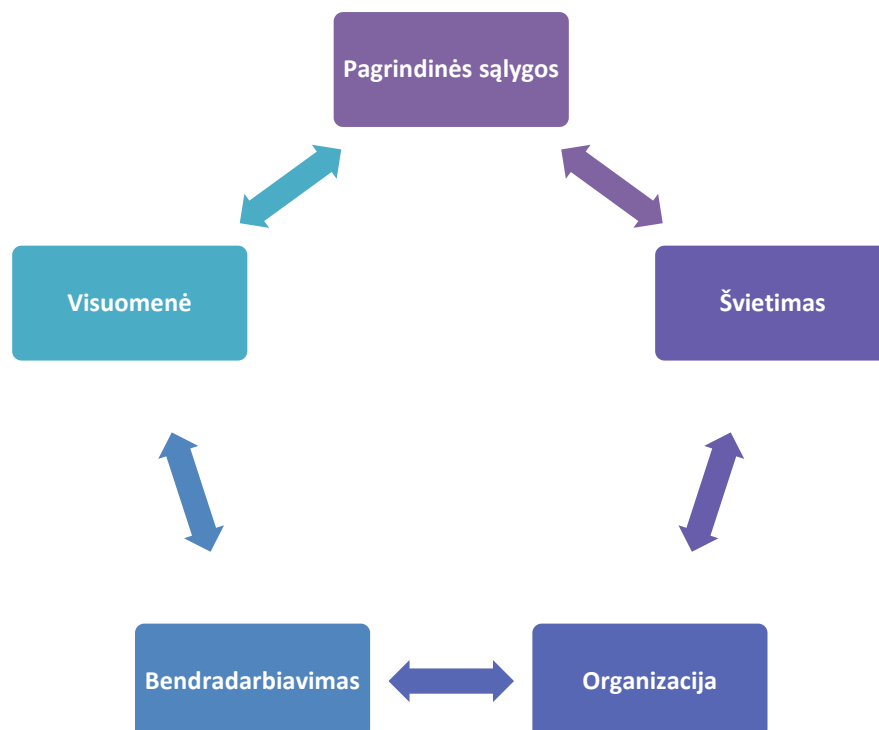
Lietuvoje šios priemonės galėtų gerokai pagerinti įtraukį užimtumą GLAM sektoriuje. Informavimo kampanijos mažintų stereotipus, skatintų žmonių su negalia priėmimą. Glaudesnis bendradarbiavimas tarp tokių institucijų kaip Užimtumo tarnyba ir neįgaliųjų organizacijų supaprastintų paramą, o subsidijų mokėjimo terminų pailginimas ir mokesčių lengvatos skatintų darbdavius. Organizuojant socialinius seminarus ir skatinant pasibandymą darbo vietoje, būtų stiprinamas pasitikėjimas ir mažinami skirtumai tarp darbdavių ir darbuotojų, taip sukuriant tvarias užimtumo galimybes.

## 4. Rekomendacijos

Paskutiniame skyriuje siekiama apibendrinti visas išvadas ir nustatyti konkrečias rekomendacijas, kurias turėtų apsvarstyti visos Europos šalys, kad būtų skatinamas įtraukusis užimtumas GLAM sektoriuje ir kitose srityse. Šios rekomendacijos parengtos remiantis surinktais rezultatais, aprašytais šios ataskaitos 3 skyriuje.

Nacionalinių tyrimų rezultatų vertinimas ir šių kriterijų nustatymas remiasi kokybiniais tyrimo metodais, kurie naudojami socialiniuose moksluose. Šiame žodyje indukcinis kriterijų kūrimas ir meta įvertinimas buvo atlikti pagal struktūrizuotos kokybinės turinio analizės metodiką (Kuckartz ir Rädiker 2024).

Politikos formavimas, skatinantis įtraukųjį užimtumą GLAM sektoriuje ir už jo ribų, turi būti sutelktas į keturis kriterijus, kuriuos galima apibrėžti kaip pagrindines sritis, kurias reikia spręsti nacionaliniu ir Europos lygmeniu: (1) švietimas, (2) organizacija, (3) bendradarbiavimas, (4) visuomenė. Kaip parodyta 1 paveiksle, visų šių pagrindinių sričių negalima vertinti atskirai. Jos daro labai didelę įtaką viena kitai ir turi būti vertinamos kaip tos pačios vertybės aspektai.



1 paveikslėlis : Politikos rekomendacijų sritys, kuriomis skatinamas įtraukusis užimtumas GLAM sektoriuje



## 4.1 Pagrindinės sąlygos

Visi pokyčiai, skatinantys socialiai įtraukų užimtumą Europos GLAM sektoriuje ir už jo ribų, remiami esamomis teisinėmis ir institucinėmis sąlygomis Europos Sąjungos valstybėse narėse.

Politikos formuotojai ir viešojo administravimo atstovai turi suvokti savo atsakomybę palaikant šį procesą. **Jie privalo būti stipriais balsais visų atskirtų žmonių vardu ir užtikrinti, kad būtų sukurtos tinkamos teisinės bei institucinės sąlygos, kurios skatintų įtraukų užimtumą** visais geografiniais lygmenimis. Nacionalinių įstatymų ir reguliavimo priemonių priėmimas yra žymiai veiksmingesnis nei regioniniu lygmeniu. Todėl būtina peržiūrėti esamas nacionalines teisinės sistemas, kurios lemia sprendimus tiek regioniniame, tiek vietos lygmenyje.

**Socialinių kooperatyvų**, skirtų įtraukčiai skatinti, steigimas ir veikla turi būti supaprastinti ir remiami nacionalinių vyriausybių. Joms tenka atsakomybė užtikrinti reikiamą organizacinę ir finansinę paramą, kad šie kooperatyvai galėtų veiksmingai padėti žmonėms integruotis į nacionalines darbo rinkas. Be to, **dabartinės užimtumo strategijos, remiamos viešosiomis priemonėmis, turi būti peržiūrėtos** siekiant panaikinti atotrūkį tarp švietimo ir darbo rinkos.

Politikos formuotojai taip pat atsakingi už **naujų darbo profilių kūrimą**, pritaikytų konkrečioms socialiai pažeidžiamoms grupėms. Tai reiškia, kad būtina steigti daugiau mokymo ir paramos centrų šiems žmonėms. Socialinių dirbtuvių programos turėtų būti plečiamos, suteikiant perėjimo galimybes į įprastą darbo rinką, o ne paliekant žmones atskirtuose centruose. Austrijos pavyzdžiu, darbo pagalbos ir karjeros konsultavimo paslaugos pažeidžiamoms grupėms turėtų būti įgyvendinamos visoje Europoje.

Galiausiai, **paramą teikiančios organizacijos turi aktyviau dalyvauti valdžios institucijų sprendimų priėmimo procese**, kad būtų persvarstytos ir patobulintos esamos teisinės bei institucinės sąlygos. Nepaisant kintančios ekonominės situacijos, **finansinės paramos didinimas įtraukiamam užimtumui** yra itin svarbus. Tai gali būti įgyvendinta skiriant daugiau finansavimo organizacijoms, dirbančioms su negalią turinčiais žmonėmis, arba mažinant mokesčių naštą žmonėms, kurios įdarbina žmones su negalia.

Suprantame, kad Europos Sąjunga ir kitos tarptautinės organizacijos, tokios kaip EBPO ar Jungtinėms Tautoms priklausančios institucijos, jau yra įdėjusios daug pastangų įtraukiojo užimtumo skatinimui. Daugybė bendrų strategijų ir politikos dokumentų pabrėžia šio proceso svarbą, tačiau reali situacija daugelyje partnerių šalių vis dar neatitinka šių siekių. **Nacionalinės politikos priemonės turi būti suderintos su Europos politikos gairėmis – visoje Europoje turi būti užtikrintos vienodos profesinio orientavimo paslaugos žmonėms su negalia.**

## 4.2 Švietimas

Tam, kad būtų užtikrintas įtraukus užimtumas GLAM sektoriuje ir kitose srityse, būtina **glaudžiai derinti nacionalines politikos priemones su švietimo sistemos pokyčiais.**

**Visuose regionuose ir miestuose reikia daugiau mokymo įstaigų,** kurios prisiimtų atsakomybę už žmonių su specialiaisiais poreikiais įtraukimą į darbo rinką. Kai kuriose Europos Sąjungos valstybėse narėse jau įgyvendinti pirmieji šios krypties žingsniai, tačiau bendrai šiai problemai vis dar skiriama per mažai dėmesio. Nepakanka vien mokyti žmones tam tikrose atskirtose institucijose – būtina užtikrinti jų galimybes visavertiškai dalyvauti darbo rinkoje.

**Suaugusiųjų švietime** reikia daugiau priemonių ir paramos mechanizmų, padedančių žmonėms su negalia integruotis į įprastą darbo rinką. Tai reiškia, kad būtina kurti **naujas arba pritaikyti** esamas suaugusiųjų **mokymo programas.** Suaugusiųjų švietėjai turi būti **tinkamai parengti teikti karjeros konsultacijas,** mokyti darbo paieškos įgūdžių bei suteikti kitą reikalingą pagalbą, padedančią pereiti iš specializuotų centrų į atvirą darbo rinką. Jie turėtų gebėti padėti žmonėms su negalia rengti gyvenimo aprašymus, ruošti darbo pokalbiams. Taip pat suaugusiųjų švietimo įstaigos turėtų siūlyti **mokymus ne tik būsimiems darbuotojams su negalia,** bet ir jų tėvams.

Šios politikos rekomendacijos glaudžiai susijusios su **profesinio mokymo** sistemos pokyčiais. Būtina iš naujo įvertinti esamus priemonių rinkinius ir praktikas, taikomas priimant žmones į darbą. Kai kuriose Europos šalyse jau veikianči asmeninių asistentų sistema gali būti svarbi įtraukiojo užimtumo skatinimo priemonė – nacionalinės profesinio mokymo sistemos turi ją remti ir plėtoti.

Taip pat reikia daugiau dėmesio skirti **specialiajam profesiniam mokymui** – jo diplomai turi būti visapusiškai įtraukti į naujas profesinio mokymo sistemas, kurios orientuojasi į įtraukiąją darbo rinką. Su šiuo požiūriu susiję įgūdžiai ir kompetencijos turi būti derinami su **naujų darbo vietų** kūrimu **GLAM** sektoriuje, atsižvelgiant į žmonių, turinčių autizmo spektro sutrikimų (ASD) ar kitų mokymosi ir/ar raidos sutrikimų, individualius gebėjimus.

Socialiniai kooperatyvai gali tapti esminiais įtraukiojo užimtumo pokyčių centrais, glaudžiai siejamais su švietimo aspektais. **Praktikos vietų kūrimas žmonėms su negalia** atveria daugybę galimybių – nuo įsidarbinimo socialiniame kooperatyve iki darbo įmonėje tam tikram laikotarpiui.

Apibendrinant galima teigti, kad **nacionalinės švietimo sistemos turi tapti atviresnės įtraukiamam užimtumui.**



## 4.3 Organizacija

Organizaciniai aspektai daugiausiai susiję su pokyčiais pačiose GLAM institucijose, siekiant įgyvendinti pagrindinius žingsnius link įtraukiojo užimtumo organizaciniame lygmenyje. Žinoma, šie aspektai priklauso nuo politinių teiginių sąlygų, kaip aprašyta 4.1 skyriuje, tačiau jie turi būti aprašyti atskirai, nes šiuos klausimus turi apsvarstyti pačios (GLAM) institucijos.

**Įmonių socialinė atsakomybė (ISA)** yra pagrindinė tema, apjungianti šiuolaikinę ekonomiką su socialine atsakomybe. Šis modelis reiškia aplinkosaugos, socialinių ir ekonominių veiksnių integravimą į įmonių (šiuo atveju GLAM institucijų) veiklą, remiantis savanorišku ar kartais teisiniu pagrindu. Veikla gali būti suprantama plačiausia prasme: ekonominė veikla, vidaus sąveikos (darbuotojai, vadovai, akcininkai) ir išorinės sąveikos (tiekėjai, klientai ir kt.).

Todėl **visos organizacijos turi įdiegti paslaugas darbuotojams su negalia**. Šių paslaugų spektras yra platus ir gali prasidėti nuo įtraukiančių architektūrinių priemonių priėmimo ir baigtis aiškiais bei suprantamais dokumentais visiems darbuotojams (pvz., įmonės taisyklės, susitarimai ir kt.). Galiausiai, GLAM institucijų atsakomybė yra **keisti esamus darbo aprašymus, kad jie būtų įtraukesni**. Tai gali būti lengvai padaryta pačių organizacijų be jokių „išorinių spaudimų“, tokių kaip nacionalinių teisės aktų pokyčiai ir kt. Šios priemonės turėtų prisidėti prie didesnio dalyvavimo kuriant įstaigų, skatinančių įtraukų užimtumą, struktūras.

Galų gale, **sprendimų priėmėjai šiose organizacijose turi būti apmokyti įtraukiojo užimtumo strategijomis**. Šis punktas glaudžiai susijęs su 4.2 skyriuje pateiktomis rekomendacijomis, kurios reikalauja daugiau ir geresnio apmokymo įtraukumo aspektais – įtraukus vadovavimas gali tapti viena iš šių naujų darbo vietų ar papildomų profesinių įgūdžių, reikalingų sprendimų priėmėjams.

Šis žingsnis lems tam tikrą **laisvų darbo vietų pertvarkymą**. Darbai žmonėms su negalia turi būti lanksčiai pritaikyti individualiems poreikiams.

Todėl **neįgaliųjų paramos institucijos turi keisti savo strategijas** ir labiau orientuotis į karjerą. Siekiant **visapusiškos neįgaliųjų integracijos į darbo rinką**, faktinis orientavimas ir parama neįgaliesiems turi būti nukreipta į profesinį orientavimą ir pagalbą įsidarbinant.



## 4.4 Bendradarbiavimas

Visų susijusių suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimas GLAM sektoriuje ir už jo ribų yra vienas iš svarbiausių veiksnių siekiant įtraukiojo užimtumo visais geografiniais lygmenimis. Kaip aprašyta „Gyvyjų laboratorijų“ metodikoje, **visi tiesiogiai ir netiesiogiai su įtraukioju užimtumu susiję subjektai turi glaudžiai bendradarbiauti tarpusavyje**. Šis procesas galėtų prasidėti nuo kampanijos, skirtos informuoti darbdavius apie neįgalųjų įdarbinimo naudą.

Norint įgyvendinti veiksmingas įtraukiojo užimtumo strategijas, labai svarbu palaikyti ryšius su **visomis dalyvaujančiomis šalimis** ir kurti jų **sinergiją**. Tai galima įgyvendinti bendradarbiaujant neįgalųjų rėmimo organizacijoms ir GLAM įstaigoms (ar net įmonėms), įdarbinančioms specialiųjų poreikių turinčius darbuotojus.

Todėl visi dalyviai turi nustatyti **bendrus tikslus** ir pateikti savo praktinę patirtį, kad būtų galima sukurti sistemas ir modelius atsižvelgiant į kiekvieno specialiųjų poreikių turinčio darbuotojo poreikius. Šie tikslai labai priklauso nuo kiekvieno darbuotojo **esamų galimybių įvertinimo**. Šiuos vertinimus gali atlikti neįgalųjų rėmimo organizacijos ir (arba) švietimo sektoriaus organizacijos.

Todėl reikia **sukurti tarpusavyje susijusias ir įtraukias platformas** (pasiūlos ir paklausos), kuriomis galėtų naudotis visi dalyviai. Šios platformos gali būti naudojamos paprastam, bet veiksmingam visų suinteresuotųjų subjektų, net pačių neįgalųjų, sujungimui. Politikai ir viešojo administravimo institucijos turi stiprinti šių institucinio bendradarbiavimo tarp įdarbinimo agentūrų, neįgalųjų organizacijų, socialinių inovacijų centrų ir GLAM institucijų (net įmonių) koordinavimą.

Be abejo, būtina, kad šis **tarpžinybinis bendradarbiavimas būtų grindžiamas abipusiu pasitikėjimu**. Taip pat reikia griežtai stebėti visus neįgalųjų įdarbinimo procesus.

Todėl ir dėl daugelio kitų priežasčių **organizacijos turėtų teikti visas savo žinias** GLAM institucijoms **ir dalytis jomis** tarpusavyje. Tai suteiks dvi galimybes: (1) neįgalieji galės rasti tinkamą darbo profilį ir (2) parodos ir kolekcijos bus prieinamos platesnei auditorijai.

Skaitmeniniai sprendimai, kuriuos naudoja tiek daug viešojo administravimo institucijų, puikiai atitinka šiuos poreikius. Todėl ypač viešojo administravimo institucijos gali būti šių įtraukiojo užimtumo tinklų koordinatorės ir vertintojos.

Apibendrinant galima teigti, **kad reikia daugiau bendros kūrybos, paremtos atviromis inovatyvaus bendradarbiavimo platformomis, siekiant suaktyvinti ir panaudoti visų susijusių įtraukiojo užimtumo dalyvių sinergiją**.



## 4.5 Visuomenė

Galiausiai, vis dar reikia skubiai **keisti bendrą požiūrį į neįgaliuosius**. Todėl šis paskutinis skyrius turėtų būti laikomas **kreipimusi į visuomenę**.

Apskritai, reikia daugiau informuoti apie įtraukįjį užimtumą. Tai galima įgyvendinti kuriant 4.4 skyriuje aprašytą bendradarbiavimą.

Kad būtų užtikrintas įtraukusis užimtumas ir įtraukioji kultūra, **darbdaviai, visos kitos suinteresuotosios šalys ir įmonės turi būti sistemingai informuojamos**. Neįgalieji turi turėti galimybę išreikšti savo nuomonę ir **turi būti remiama jų savigarba**.

Visomis 4 skyriuje išvardytomis priemonėmis turėtų būti siekiama vieno pagrindinio tikslo: mažinti stereotipus vykdant visuomenės, darbdavių, kolegų ir visų kitų suinteresuotųjų šalių švietimo ir informavimo kampanijas, kad **neįgalieji būtų pilnai integruoti į Europos darbo rinką**.

### Asmeninė projekto komandos pastaba:

Todėl INCLUDED projekto komanda labai stengėsi sukurti įtraukiantį mokymo kursą žmonėms, turintiems mokymosi ir (arba) raidos sutrikimų. **Šiuolaikinės visuomenės uždavinys ir tikslas turi būti, kad visi žmonės, nepriklausomai nuo to, ar jie turi negalią, ar ne, turėtų lygias teises visose kasdienio gyvenimo srityse**.



Co-funded by  
the European Union

## Šaltiniai

European Network of Living Labs. <https://enoll.org> (4.3.2024)

Healthcarelivinglab.cat (2022). The Living Lab Approach: A Guide to Open Innovation.  
[PowerPoint Presentation \(healthcarelivinglab.cat\)](#) (4.3.2024)

Kuckartz, U., Rädiker S. (2024). Qualitative Inhaltsanalyse. Methoden, Praxis, Umsetzung mit Software und künstlicher Intelligenz. Weinheim & Basel: Beltz Juventa.

Pentzold, C., Rothe, I. and Bischof, A. (2023). Living labs as third places: low-threshold participation, empowering hospitality, and the social infrastructuring of continuous presence JCOM 22(03), N02. <https://doi.org/10.22323/2.22030802>